

Dzieńkowski, Tomasz

Badania archeologiczne wczesnośredniowiecznego "grodziska schronieniowego" na "Bagnie Staw" w Tarnowie, pow. chełmski, stan. 1

Archeologia Polski Środkowowschodniej 9, 79-95

2007

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Badania archeologiczne wczesnośredniowiecznego „grodziska schronieniowego” na „Bagnie Staw” w Tarnowie, pow. chełmski, stan. I

Badane stanowisko usytuowane jest w miejscowości Tarnów, gm. Wierzbica, woj. lubelskie. Znajduje się we wschodniej części obszaru Archeologicznego Zdzicia Polski (AZP) 75-88, zaś topograficznie położone jest w obrębie „Bagna Staw” na terenie Poleskiego Parku Narodowego. Grodzisko zostało odkryte w 1961 roku przez Stanisława Skibińskiego (1964), a następnie zweryfikowane AZP powierzchniowych prowadzonych w 1986 roku przez Halinę Taras¹. Obiekt nie był dotąd badany wykopaliskowo, a w literaturze przedmiotu funkcjonował jako grodzisko pierścieniowate datowana na IX-X wiek (J. Gurba 1976, s. 32-33; J. Cichomski 1980, s. 69-70).

Obiekt położony jest na niewielkiej „wysepce” (tzw. grądzie) o powierzchni około 1 ha usytuowanej w północnej części torfowiska (ryc. 1; 2). „Bagno Staw” należy do tzw. torfowisk niskich, węglanowych, a występujące tu torfy mają miąższość od 0,2 do 3 m i wypełniają nieckowate obniżenia powstałe w utworach kredowych (M. Harasimiuk, R. Dobrowolski, J. Rodzik 2002, s. 31-34, 39). Pokrywę glebową wypiętrzeń jak i najbliższego otoczenia zbiornika stanowią czarne ziemie (B. Wicik, W. Piotrowski 2002, s. 46-47). Torfowisko jest odwadnianie przez wody rzeki Włodawki, której początek przypuszczalnie znajduje się właśnie w tym rejonie (Z. Michalczyk, T. Wilgat 1998, s. 62-63). Zbiornik ma powierzchnię około 230 ha i jest położony na wysokościach 177,1-178 m n.p.m. Pod względem geograficznym teren ten wchodzi w skład Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego zaliczanego według Jerzego Kondrackiego (2000, s. 292) do Polesia Zachodniego.

Obiekt składa się z dwóch pierścieniowatych nasypów (I, II) i rowów (I, II), które zamykały przestrzeń

o powierzchni około 0,4 ha (ryc. 3). Wały I i II były usytuowane względem siebie w odległości 2-3 m i rozdzielone rowem. Majdan ma dosyć wyrównany poziom z niewielkim spadkiem w kierunku południowym, gdzie znajduje się obniżenie wypełnione namułami organicznymi po okresowo występującej wodzie. Od strony N grodzisko „chroniły” dwa kolejne, tym razem odcinkowe nasypy (III, IV) wraz z otaczającymi je rowami (III, IV). Wały są najmniej czytelne w części W, gdzie nastąpiło ich rozmycie w wyniku erozyjnej działalności wody i gwałtownej ekspansji roślinności bagiennej (turzyce). Od strony NW znajduje się obniżenie w przebiegu wału zewnętrznego identyfikowane z wejściem na teren grodziska.

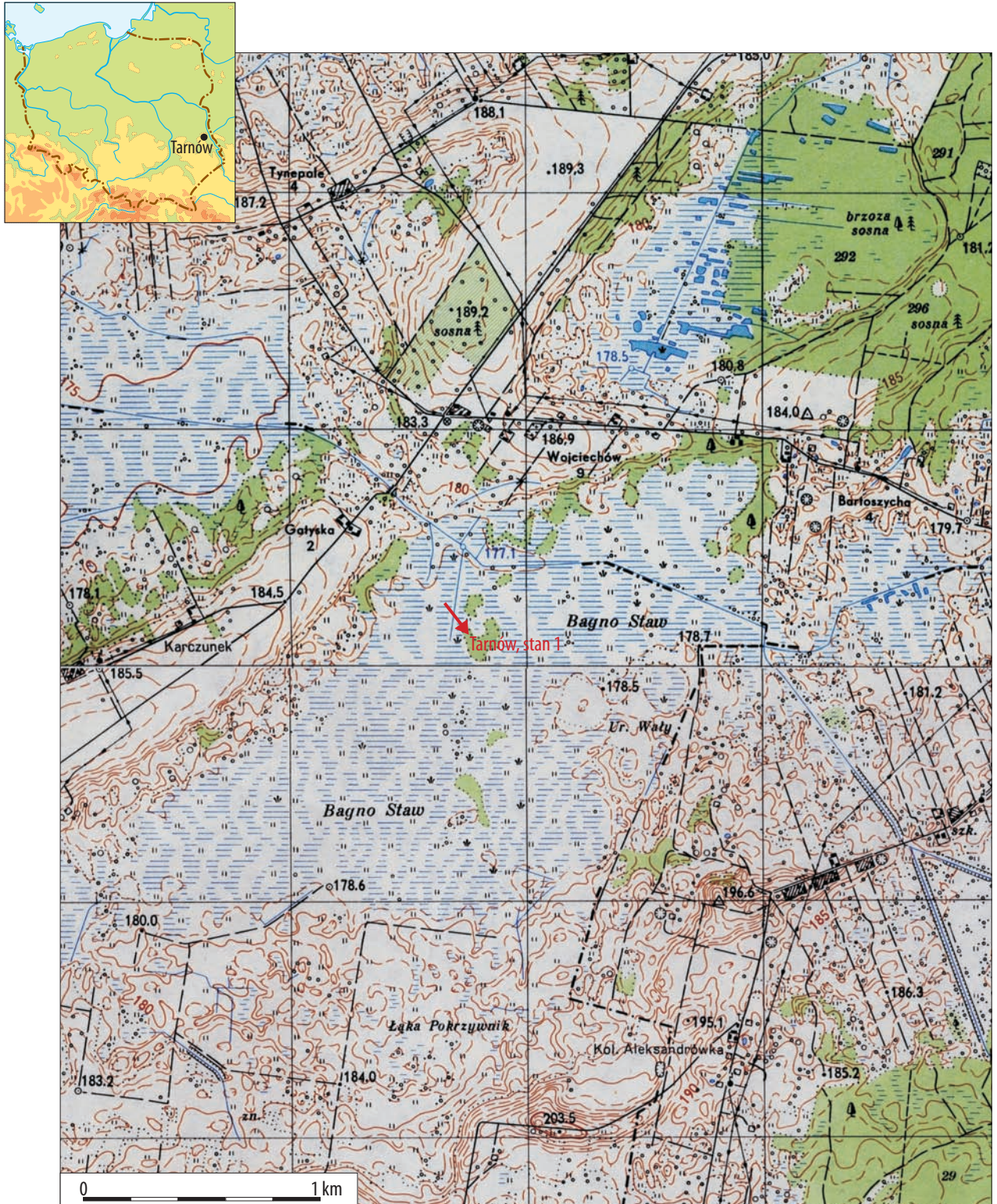
Prace terenowe

Prace badawcze na stanowisku zostały przeprowadzone w 2006 roku na zlecenie Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Lublinie, a ich głównym celem było przebadanie struktury wałów i fos², rozpoznanie zabudowy na majdanie oraz określenie chronologii i funkcji obiektu.

W celu przebadania wałów I-IV i otaczających je rowów I-IV, a także majdanu grodziska założono wykopy 1-7, 7A, 7B i 8 (ryc. 3). Podstawową jednostką stratygraficzną (dalej: js.), była warstwa humusowa w postaci czarnej, piaszczystej ziemi (js. 1) o miąższości do 0,3 m, stanowiąca pierwotny poziom użytkowy. Zawierała ona przedmioty zabytkowe i materiały pochodzenia przyrodniczego.

¹ Badania z roku 1986 roku, z których dokumentacja znajduje się w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków, Delegaturze w Chełmie.

² Ze względu na niewielkie parametry tych zagłębień wydaje się, że bardziej adekwatne będzie określenie ich mianem rowów.

Ryc. 1. Tarnów, pow. chełmski, stan. 1. Lokalizacja grodziska na „Bagnie Staw” (fragment mapy: Województwo chełmskie, 136.22 Hańsk i 136.24 Syczyn, skala 1 : 25 000. Wydawca – Państwowe Przedsiębiorstwo Geodezyjno-Kartograficzne. Warszawa 1978). Opracowali T. Dzieńkowski, M. Juran.

Fig. 1. Tarnów, Chełm district, site 1. Location of the stronghold at „Bagno Staw” (fragment of a map: Chełm voivodship, 136.22 Hańsk and 136.24 Syczyn, scale of 1 : 25 000. Publisher – Państwowe Przedsiębiorstwo Geodezyjno-Kartograficzne. Warszawa 1978). Edited by T. Dzieńkowski, M. Juran.

Ryc. 2. Tarnów, pow. chełmski, stan. 1. „Bagno Staw” w Poleskim Parku Narodowym. Widok od strony zachodniej. Fot. T. Dzieńkowski.

Fig. 2. Tarnów, Chełm district, site 1. „Bagno Staw” in the Poleski National Park. View from the western side. Photo T. Dzieńkowski.

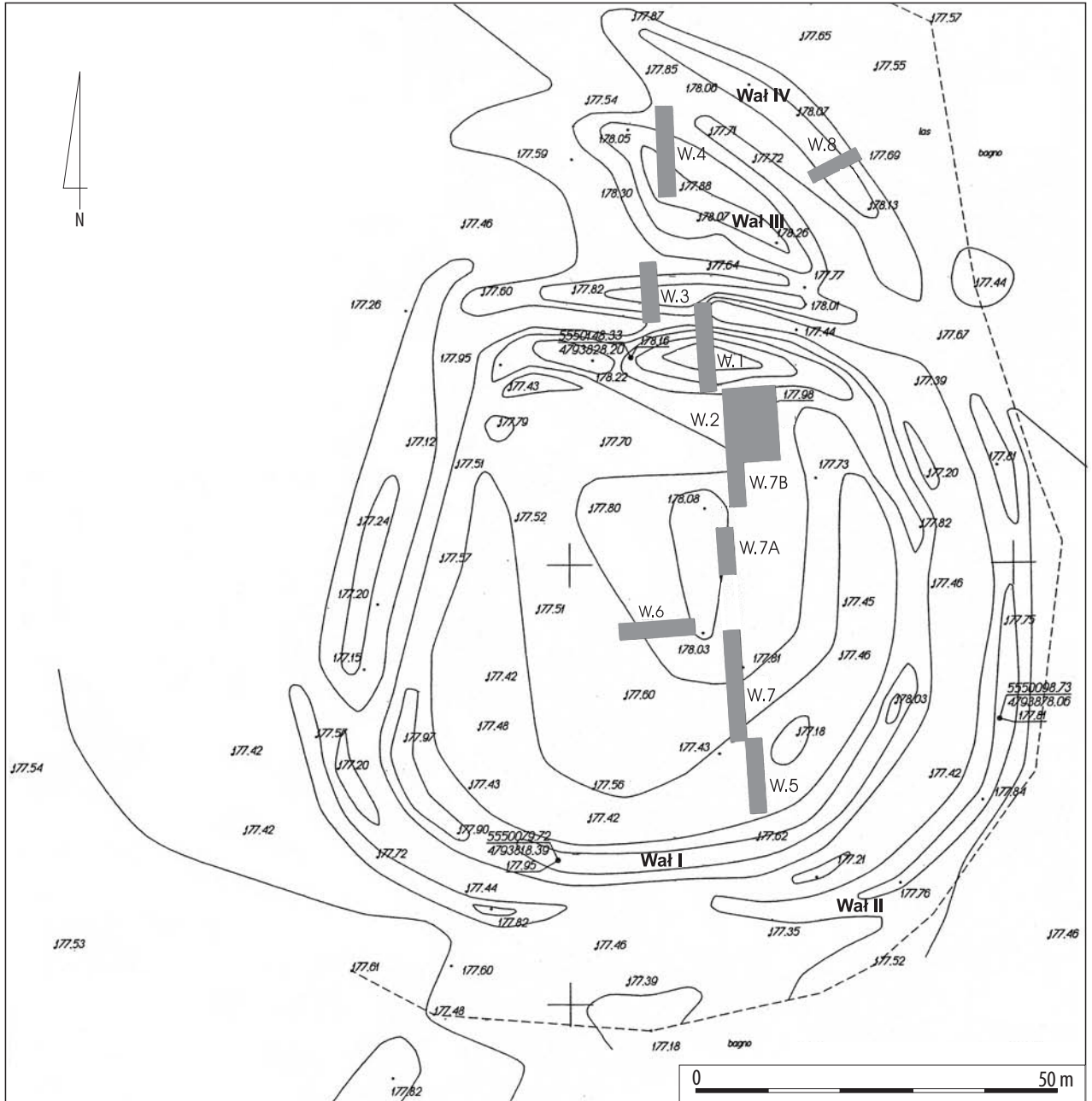
Strukturę wału I i rowu I rozpoznano w wykopie 1, gdzie stwierdzono, iż nasyp miał szerokość około 4-5 m, zachowaną wysokość 1 m i został posadowiony na niewielkim garbie kredowym (ryc. 9). Strukturę nasypu budowało 8 js. pozyskanych z kopania rowu, które tworzył piach zgliniony w różnym stopniu przemieszany z warstwą humusową. We wnętrzu nasypu nie stwierdzono konstrukcji drewnianych, a przed naturalną degradacją chroniły go zabezpieczenia w postaci umocnienia kamieniami (js. 9) stoku wewnętrznego i obłożenia zglinionym piachem (js. 8) zbocza zewnętrznego. Z nasypu wału pozyskano 157 sztuk zabytków w postaci fragmentów naczyń glinianych (97), grudek polepy (31) i kości zwierzęcych (31). Wśród ceramiki 2 były pradziejowe, 36 wydatowano na okres plemienny (ryc. 4: 1, 4; 5), 12 ogólnie na okres wczesnośredniowieczny i 47 o chronologii XV-XVI wiek. Materiały z okresu wczesnonowożytnego kumulowały się skupiskami w dwóch jednostkach stropowych – nr 4 i 5. Ceramika wczesnośredniowieczna zalegała we wszystkich warstwach z koncentracją w jądrze i nasypie wału (js. 5a, 5c). Towarzyszący nasypowi rów I miał szerokość 2-3 m i głębokość 0,8-1 m, a jego wypełnisko tworzyły namuły organiczne o miąższości do 0,4 m i zalegająca poniżej szara, piaszczysto-gliniasta ziemia. Calec stanowiła ilasta kreda. W rejonie przywałowym zarejestrowano dwie jamy. Obiekt 1 miał zarys prostokątny o zaokrąglonych narożach, średnicę 1 m i głębokość 0,2 m. Wypełnisko tworzyła czarna, piaszczysta ziemia bez materiałów zabytkowych. Z kolei obiekt 10 zarejestrowano w postaci regularnej, elipsowatej jamy o wymiarach 1,3 x 2,2 m oraz głębokości 0,4 m. Zasypisko stanowiła jednolita szaro-czarna, gliniasta ziemia ze spalonym drewnem,

kamieniami, uławkami ceramiki i kośćmi zwierzęcymi. Strop jamy przykrywało rozsypisko wału (js. 5, 5b i 5a)³. Z obiektu pozyskano 32 fragmenty ceramiki (w tym 1 zrekonstruowane naczynie; ryc. 6) i 7 fragmentów kości zwierzęcych.

Strukturę wału II oraz rowów I i II zbadano w wykopie 3 (ryc. 7). Nasyp miał szerokość podstawy 4,8 m i zachowaną wysokość do 0,5 m. Tworzyły go dwie jednostki: czarna, ukorzeniona, piaszczysta ziemia i właściwe jądro w postaci szaro-żółtego piachu (js. 10). W obu warstwach wystąpiły materiały zabytkowe w liczbie 43. Pozyskano 25 uławków naczyń glinianych datowanych na okres plemienny oraz 18 kości zwierzęcych (ryc. 5: 2). Rów II miał szerokość 2-3 m i głębokość do 1 m. Wypełnisko tworzyła warstwa namułu organicznego oraz szara, piaszczysto-gliniasta ziemia.

Odcinkowy wał III oraz rów III rozpoznano w wykopie 4 (ryc. 10). Nasyp miał szerokość podstawy około 5 m i był w przekroju trapezowaty o zachowanej wysokości 0,6 m. Usypisko wału stanowiły warstewki zglinonego piasku przemieszanego z czarną ziemią (js. 11) oraz przykrywająca je warstwa czarnej, ukorzenionej ziemi. W trakcie eksploracji zebrano z nasypu 35 sztuk zabytków, w tym 17 fragmentów ceramiki z okresu plemiennego (ryc. 4: 2; 11; 12: 5) i 18 fragmentów kości zwierzęcych. U podnóża wału od stro-

³ W trakcie badań relacja stratygraficzna pomiędzy dwoma obiektami nie była dobrze czytelna. I chociaż strop jamy był częściowo przykryty przez jednostkę 5a związaną z nasypem wału, to wydaje się, iż fakt ten wynikał raczej z destrukcji (spływu) warstwy, a nie był argumentem na rzecz starszej pozycji stratygraficznej jamy w stosunku do nasypu wału.

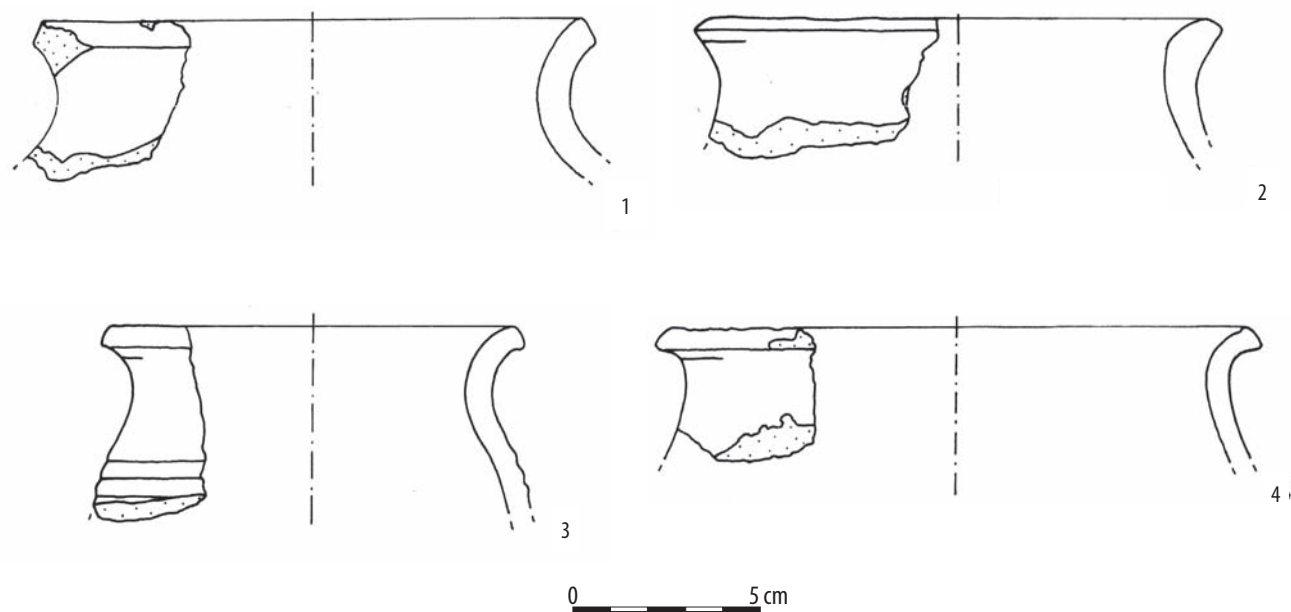

Ryc. 3. Tarnów, pow. chełmski, stan. 1. Plan grodziska (mapa sytuacyjno-wysokościowa wykonana przez A. Medaka 2006 r.; przechowywana w Archiwum Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Lublinie, Delegatura w Chełmie). Opracował T. Dzieńkowski.

Fig. 3. Tarnów, Chełm district, site 1. Plan of the stronghold (hypsometric map drawn by A. Medak in 2006, kept in the archive of the Voivodship Office for the Protection of Monuments in Lublin, branch in Chełm). Edited by T. Dzieńkowski.

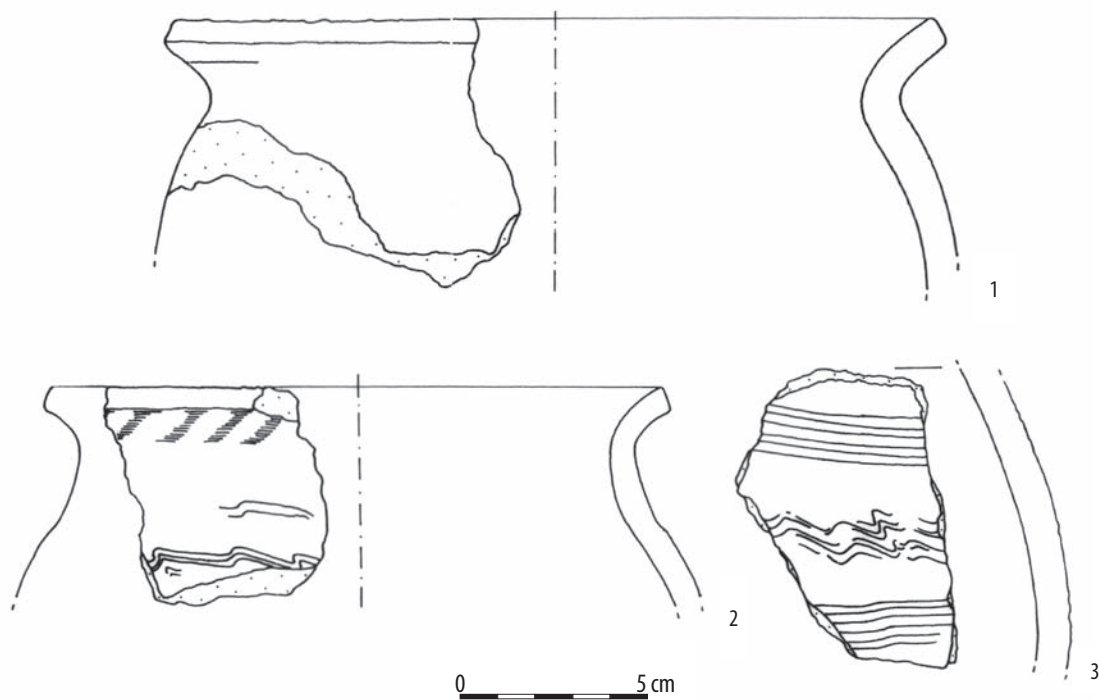
ny wewnętrznej odkryto zagłębienie w postaci rowu o szerokości około 0,5 m i głębokości 0,2 m (js. 11a). Jego zasypisko tworzyła szara, gliniasta ziemia z dużą ilością ceramiki z okresu plemiennego (20 ułamków) i kości zwierzęcych (24 fragmenty). W S części wykopu eksplorowano również warstwę osadniczą, z której pozyskano 17 fragmentów ceramiki z okresu plemiennego, 18 kości zwierzęcych i ostrogę żelazną z zaczepami haczykowatymi zagiętymi do wnętrza (ryc. 11).

Wał IV, odkryty w trakcie tegorocznych badań, rozpoznano w wykopie 8 (ryc. 8). Nasyp o przebiegu odcinkowym uformowano na obrzeżu „wyspy”. Obecnie jest on najlepiej czytelny w części E i W. Wał ma szerokość 3,5 m i wysokość 0,7 m. Jego strukturę tworzyła warstwa czarnej ziemi (js. 1) i żółto-biały piach (js. 16). W obu tych jednostkach nie wystąpiły materiały zabytkowe, natomiast ceramikę naczyniową z okresu plemiennego i kości zwierzęce pozyskano

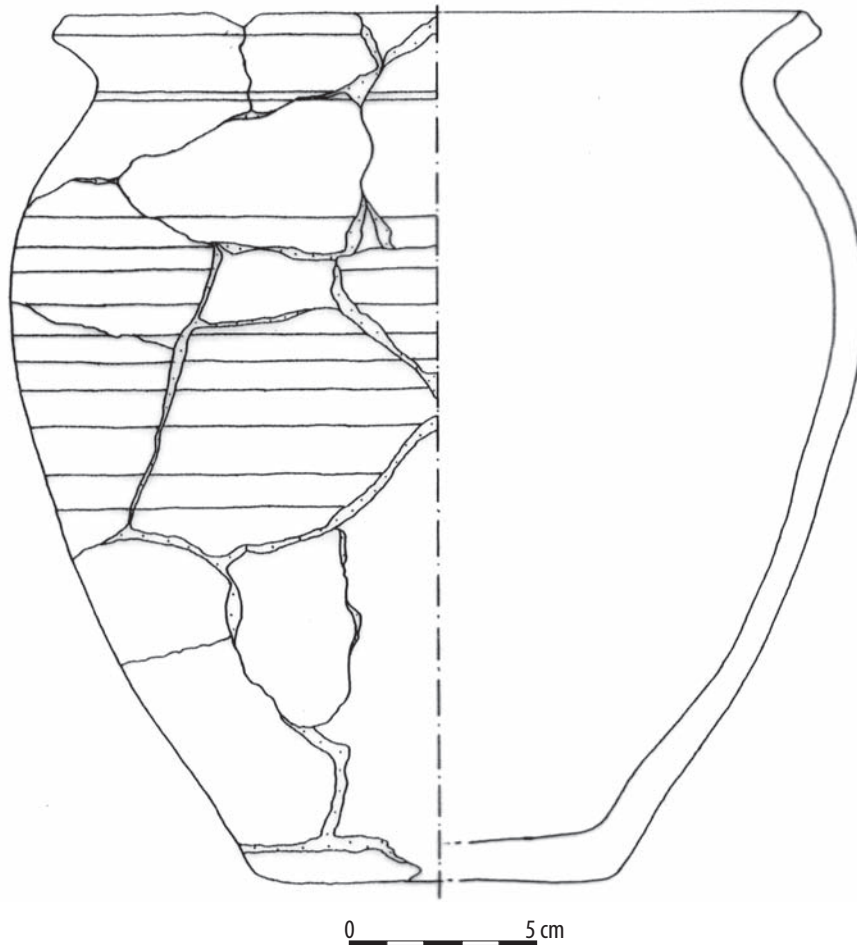
Ryc. 4. Tarnów, pow. chełmski, stan. 1. Fragmenty naczyń z IX-XI wieku: 1, 4 – z wykopu 1; 2 – z wykopu 4; 3 – z wykopu 2. Rys. E. Wójtowicz.

Fig. 4. Tarnów, Chełm district, site 1. Fragments of pottery from the 9th-11th centuries: 1, 4 – trench 1; 2 – trench 4; 3 – trench 2. Drawn by E. Wójtowicz.

Ryc. 5. Tarnów, pow. chełmski, stan. 1. Fragmenty naczyń z IX-XI w.: 1 – z wału I; 2, 3 – z obiektu 10. Rys. E. Wójtowicz.

Fig. 5. Tarnów, Chełm district, site 1. Fragments of pottery from the 9th-11th centuries: 1 – rampart I; 2, 3 – feature 10. Drawn by E. Wójtowicz.

Ryc. 6. Tarnów, pow. chełmski, stan. 1. Zrekonstruowany garnek wczesnośredniowieczny z jamy (obiekt 10). Rys. E. Wójtowicz.

Fig. 6. Tarnów, Chełm district, site 1. Reconstruction of an Early Medieval pot, discovered in a pit (feature 10). Drawn by E. Wójtowicz.

z warstwy osadniczej, którą eksplorowano w południowej części wykopu.

Rów IV otaczający wał miał słabo czytelny przebieg. Jego szerokość wynosiła około 2-3 m przy głębokości 0,8-1 m. Na podstawie odwiertów w przekopie stwierdzono zaleganie namułu organicznego i gliniastej ziemi oraz calcowego piachu.

Na plateau majdanu w celu rozpoznania reliktyw zabudowy i pozyskania materiałów zabytkowych założono wykopy nr 2, 5, 6, 7, 7A i 7B. W wykopie 2 z warstwy osadniczej o miąższości 0,3 m pozyskano 96 zabytków, w tym 83 fragmentów ceramiki, 12 kości zwierzęcych i kamień prążony. W tym zbiorze wydzielono ułamki naczyń pradziejowych nieokreślonych (2), kultury łużyckiej (4), wczesnego średniowiecza (76) i z okresu nowożytnego (1), natomiast nie stwierdzono obiektów. Wykop 5 założono w rejonie południowym majdanu, przy wale wewnętrznym. Pod względem stratygraficznym wydzielono pozostałości namułów organicznych (js. 2), które przykrywały szarą,

gliniastą, wilgotną ziemię (js. 13). Pozyskano z niej 2 fragmenty ceramiki wczesnośredniowiecznej oraz 2 kości zwierzęce. Niezwykle interesującym odkryciem było natrafienie na bruk (?) kamienny ułożony z piaskowców bez spoiwa (ryc. 14). Obiekt miał szerokość około 1,6 m i został zarejestrowany na długości 2 m wchodząc w profil E wykopu. Na stropie kamieni wystąpiły 3 ułamki ceramiki wczesnośredniowiecznej oraz 5 kości zwierzęcych. W pozostałych wykopach usytuowanych na majdanie (nr 6, 7, 7A i 7B), nie odkryto obiektów, natomiast z warstwy kulturowej pozyskano niewielkie ilości zabytków, głównie w postaci ceramiki naczyniowej z okresu plemiennego (25 ułamków) i kości zwierzęce (10 fragmentów).

Wały, rowy i użytkowanie majdanu

W wyniku badań rozpoznano struktury czterech wałów i rowów. Wał I o przebiegu koncentrycznym

był nasypem, który tworzyły warstewki zglinionego piachu przemieszanego z humusową ziemią (ryc. 9). Nie stwierdzono w nim żadnych konstrukcji drewnianych⁴. Jedynym dodatkowym elementem było wzmocnienie stoków materiałem ilastym i kamieniami piaszczystymi. Na wczesnośredniowieczne datowanie wału wskazują ułamki ceramiki pozyskane z centrum nasypu (ryc. 6). Natomiast występujące w warstwach stropowych ułamki naczyń wczesnonowożytnych świadczą, iż w okresie tym nasyp mógł być podsypany lub użytkowany⁵. Wał II dookoły również charakteryzował się analogiczną, ziemną strukturą bez konstrukcji drewnianych zawierającą materiał ceramiczny z okresu wczesnego średniowiecza (ryc. 7; 15: 2). Wał III odcinkowy był odsunięty o około 18 m od wału II i miał łukowy przebieg. Był to również nasyp ziemny bez dodatkowych umocnień zawierający ceramikę z okresu plemiennego (ryc. 10). Wał IV odcinkowy zabezpieczał założenie bezpośrednio od torfowiska. Miał ziemną strukturę i był pozbawiony konstrukcji drewnianych (ryc. 9).

Wały-nasypy charakteryzowały się jednolitą, ziemną strukturą i zbliżonymi parametrami. Ich szerokość podstawy wahała się pomiędzy 4-6 m, natomiast zachowana wysokość wynosiła od 0,4 do 0,8 m. Pierwotna wysokość nasypu, którego nie wzmocniono elementami drewnianymi mogła wynosić 1-2 m⁶. Na stropach wałów również nie zarejestrowano naziemnych zabezpieczeń w postaci palisady czy płotu⁷. Wszystkie wymienione wyżej elementy akcentują funkcję nasypów wykonanych w celu odgradzenia terenu i następnie jego ochrony przed zalewaniem wodą i innymi zagrożeniami (wydaje się, że w mniejszym stopniu przed militarnymi). Z kolei powstanie rowów otaczających wały wynikało zasadniczo z konieczności pozyskiwania ziemi na nasypy. Uformowane w ten sposób zagłębienia w sposób naturalny zatrzymywały napływ wody i odprowadzały ją poza użytkowany teren.

Majdan stanowił część centralną założenia ogrodzoną wałami i najczęściej użytkowaną stale bądź

okresowo. W tym wypadku była to przestrzeń o powierzchni około 0,4 ha otoczona dwoma dookołnymi nasypami. Obszarem, gdzie poza centrum wystąpiły ślady osadnictwa był również rejon północny (przy wałach III i IV). Stwierdzono tam duże ilości zabytków i intencjonalne zagłębienie przy wale. Na majdanie wystąpiła warstwa humusowa zawierająca materiały zabytkowe oraz obiekty w postaci dwóch jam i bruku kamiennego. Warstwa ta o miąższości 0,2-0,3 m zawierała 221 fragmentów zabytków, głównie ułamków ceramiki (166) oraz kości zwierzęcych (53). Wśród ceramiki dominowała wczesnośredniowieczna (146). Wystąpiło również 6 ułamków pradziejowych (w tym 4 kultury łużyckiej) oraz 14 fragmentów z XV-XVI wieku.

Zarejestrowane jamy oraz materiały zabytkowe były skoncentrowane głównie w strefie przywałowej o szerokości 2-3 m. Sugeruje to, iż tam właśnie skupiało się osadnictwo, natomiast centrum majdanu pozostało puste. Obiekt nr 10 z jednorodnym zasypiskiem zawierał dużo zabytków, w tym jedno zrekonstruowane naczynie (ryc. 6). Ze względu na regularny zarys, powierzchnię około 2,5 m², strukturę wypełniską i zawartość można zaliczyć go do grupy obiektów gospodarczych (składzik?) lub użytkowych (jama do przygotowywania pożywienia?). Niewiele można powiedzieć o drugiej jamie, bowiem w zasypisku nie znaleziono materiałów zabytkowych, a jej morfologia mieści się w grupie standardowych jam osadniczych. Niezwykle interesującym odkryciem był bruk kamienny zlokalizowany w części południowej w odległości 7-8 m od wału wewnętrznego (ryc. 14). Jego funkcja – utwardzenie powierzchni?, palenisko? – pozostaje nadal niesprecyzowana, podobnie jak sfera: użytkowa (komunikacyjna?, gospodarcza?) czy może kultowa? Materiały, które odkryto nad brukiem i w jego pobliżu pochodziły z okresu wczesnego średniowiecza, sugerując tym samym chronologię zbieżną z okresem funkcjonowania założenia⁸.

Ślady osadnictwa poza majdanem stwierdzono również w pobliżu wału III. Z warstwy osadniczej pozyskano poza ceramiką (19) i kośćmi zwierzęcymi (18) ostrogę z żelaza (ryc. 13). W zagłębieniu, którego ziemię wykorzystano do oblicowania nasypu, wystąpiło 22 ułamki ceramiki oraz 24 kości zwierzęce. Nieregularny zarys i przebieg oraz płytkie zagłębienie wraz z koncentracją materiałów wskazuje na funkcję zsypaniska o charakterze śmietniskowym.

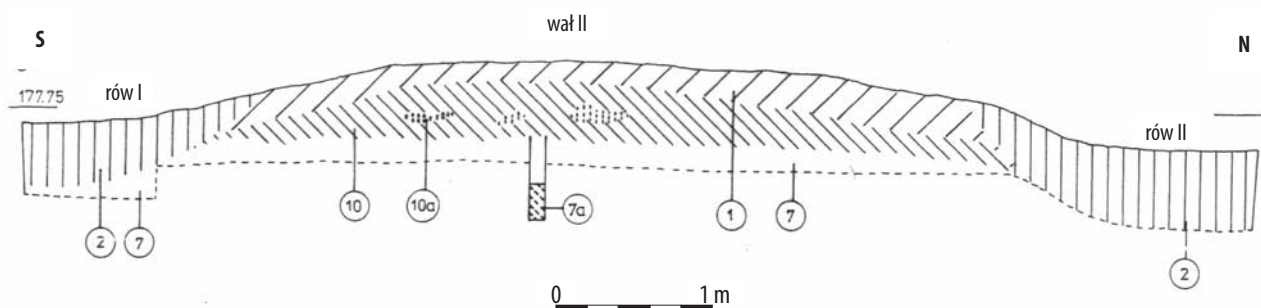
⁴ Na profilu zachodnim wykopu 1 zarejestrowano niezbyt regularny ślad po słupie (?) lub korzeniu. Kwestii tej nie udało się w trakcie badań ostatecznie rozstrzygnąć.

⁵ Wzmianki o uroczysku „Wały” na bagnach pochodzą z XVI wieku (S. Skibiński 1964, s. 501).

⁶ Na niewielką wysokość nasypów wskazują również małe parametry rowów, z kopania których pozyskiwano ziemię do usypania wałów.

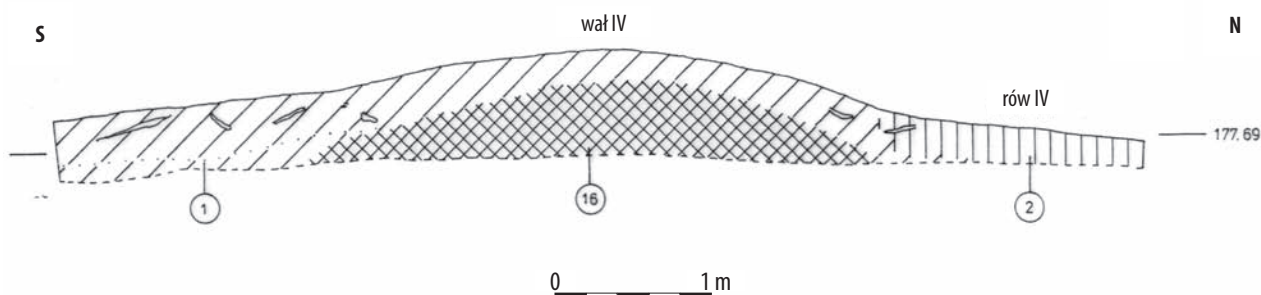
⁷ Przy tego typu interpretacji należy wziąć pod uwagę fakt, iż erozyjna działalność roślinności, zwierząt i wody oraz niszcząca człowieka mogły mieć wpływ na niezachowanie się konstrukcji bądź jej śladów w nasypie wału.

⁸ Należy zwrócić uwagę na fakt, iż ceramika wczesnośredniowieczna występująca w rejonie bruku mogła znajdować się na złożu wtórnym.

Ryc. 7. Tarnów, pow. chełmski, stan. 1. Profil wału II (wykop 3). Rys. T. Dzieńkowski.

Fig. 7. Tarnów, Chełm district, site 1. Profile of rampart II (trench 3). Drawn by T. Dzieńkowski.

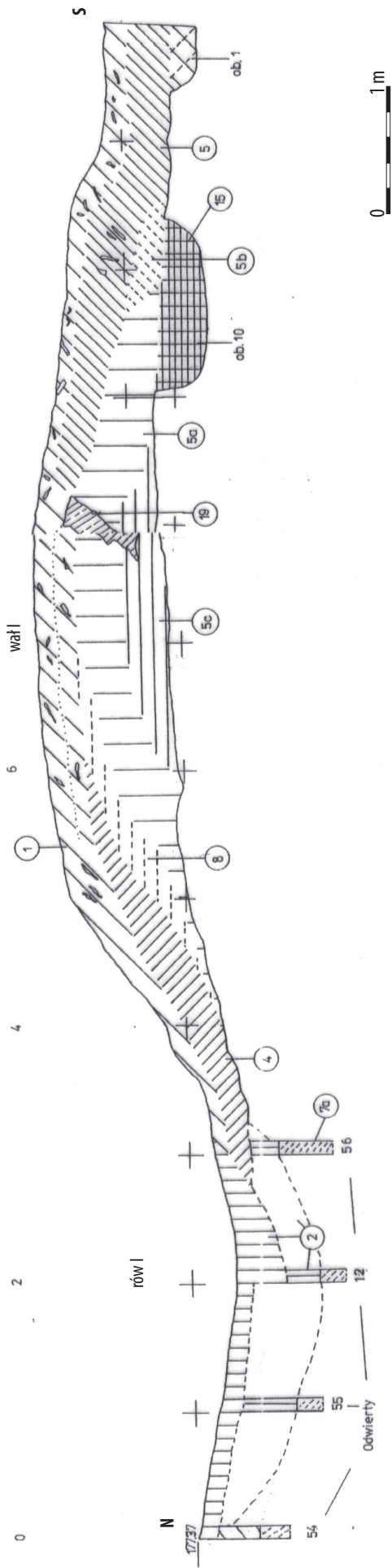

Ryc. 8. Tarnów, pow. chełmski, stan. 1. Profil wału IV (wykop 8). Rys. T. Dzieńkowski.

Fig. 8. Tarnów, Chełm district, site 1. Profile of rampart IV (trench 8). Drawn by T. Dzieńkowski.

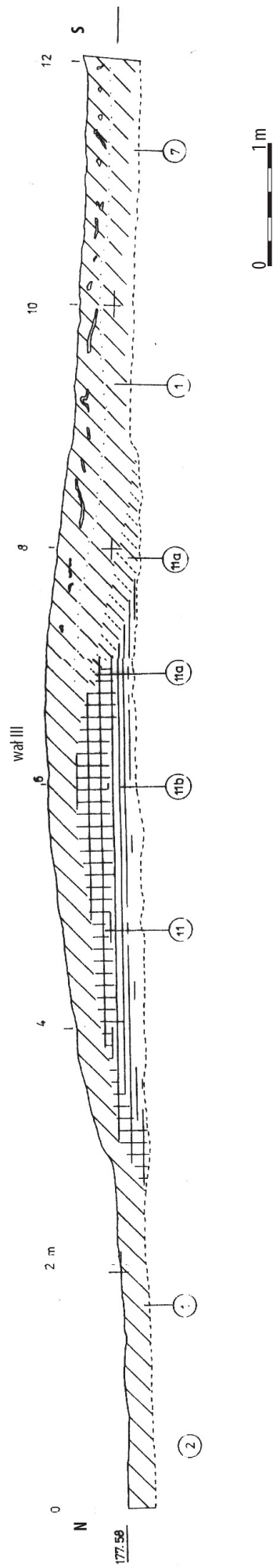
Legenda do rycin 7-10 / Legend for figures 7-10

- a – czarna, piaszczysta ziemia w stropie ukorzeniona (js. 1) / black sandy soil, rooted at the top (1)
- b – brązowa, torfiasta ziemia-namuły organiczne (js. 2) / brown peat-like soil – organic silts (2)
- c – żółto-szara, piaszczysto-gliniasta ziemia z wkładkami kamieni-piaskowców (js. 4) / yellow-grey sandy-clayish soil with admixture of sandstones (4)
- d – czarna, piaszczysta ziemia z kamieniami, ceramiką (js. 5) / black sandy soil with stones and potsherds (5)
- e – czarna, piaszczysta ziemia z wtrętami żółtej glinki (js. 5a) / black sandy soil with admixture of yellow white clay (5a)
- f – czarna, piaszczysta ziemia z kamieniami, ceramiką (js. 5b) / black sandy soil with stones and potsherds (5b)
- g – czarna, piaszczysto-gliniasta ziemia z wtrętami żółtej gliny, przemykami (js. 5c) / black sandy-clayish soil with admixture of yellow clay (5c)
- h – żółty piach z wtrętami gliny (js. 7) / yellow sand with admixture of clay (7)
- i – ił wapienny (js. 7a) / limestone loam (7a)
- j – żółto-szary piach zgliniony (js. 8) / yellow-grey clayish sand (8)
- k – żółto-szary piach zgliniony (js. 10) / yellow-grey clayish sand (10)
- l – drobinki żółtej gliny (js. 10a) / specks of yellow clay (10a)
- ł – żółto-szary piach zgliniony (js. 11) / yellow-grey clayish sand (11)
- m – przegłębienie wypełnione szaro-żółtą ziemią z ceramiką i kośćmi zwierzęcymi (js. 11a) / a hollow filled with grey-yellow soil with potsherds and animal bones (11a)
- n – żółta glina na złożu wtórnym (js. 11b) / yellow clay re-deposited (11b)
- o – czarna, piaszczysto-gliniasta ziemia ze spalenizną i dużą ilością ceramiki (js. 15) / black sandy-clayish soil with burning and big amount pottery (15)
- p – żółto-biały piach zgliniony (js. 16) / yellow-white clayish sand (16)
- r – ślady po korzeniach (js. 19) / traces of roots (19)

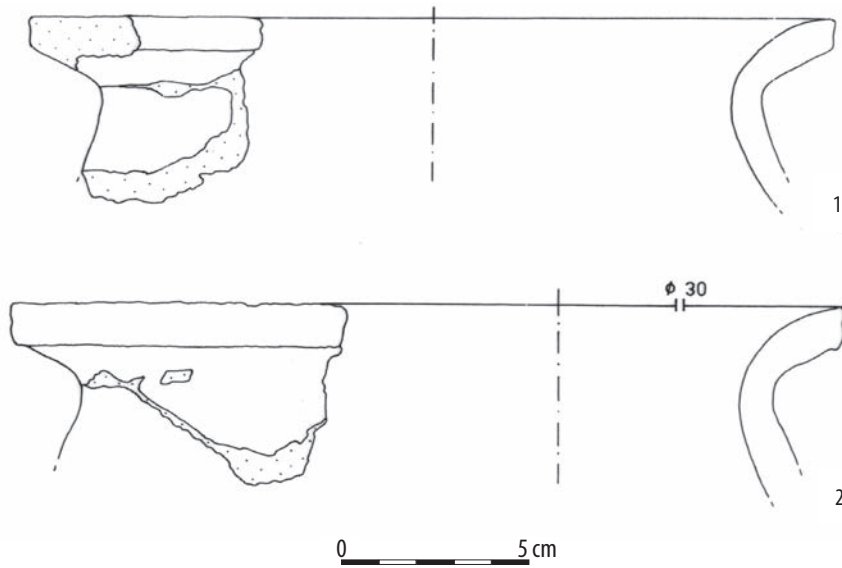
Ryc. 9. Tarnów, pow. chełmski, stan. 1. Profil watu I – wykop 1. Rys. T. Dzieńkowski.

Fig. 9. Tarnów, Chełm district, site 1. Profile of rampart I – archaeological trench 1. Drawn by T. Dzieńkowski.

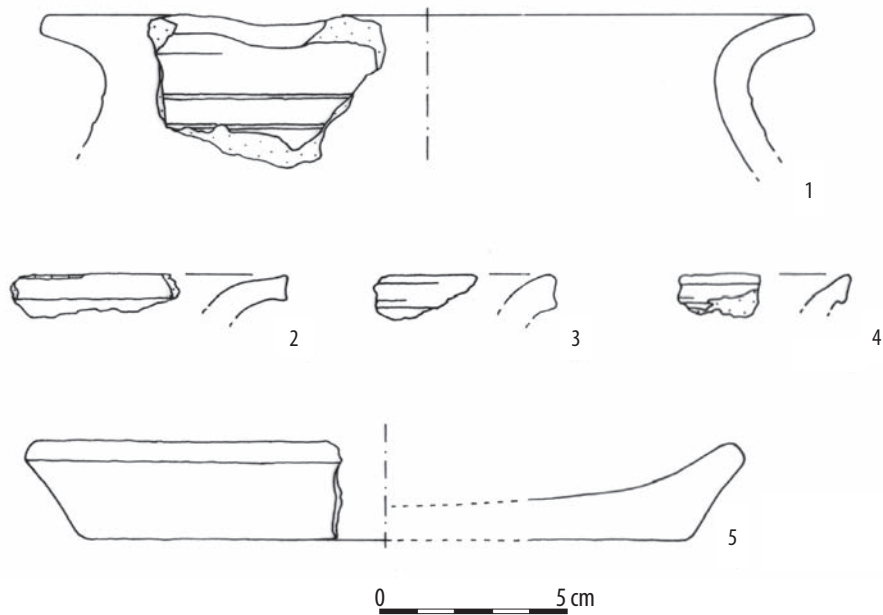
Ryc. 10. Tarnów, pow. chełmski, stan. 1. Profil watu III odcinkowego (wykop 4). Rys. T. Dzieńkowski.

Fig. 10. Tarnów, Chełm district, site 1. Profile of a section-like rampart III (trench 4). Drawn by T. Dzieńkowski.

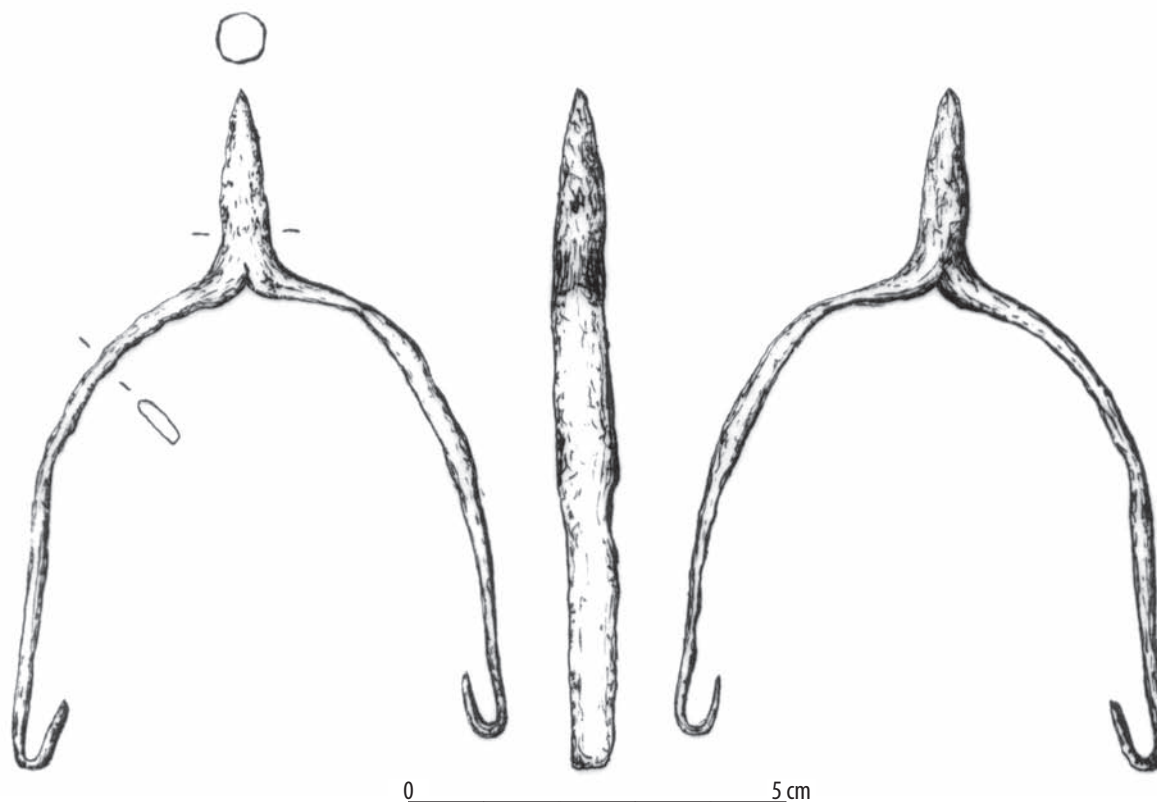
Ryc. 11. Tarnów, pow. chełmski, stan. 1. Górne partie naczyń z IX-XI wieku (wykop 4). Rys. E. Wójtowicz.

Fig. 11. Tarnów, Chełm district, site 1. Upper parts of vessels from the 9th-11th centuries (trench 4). Drawn by E. Wójtowicz.

Ryc.12. Tarnów, pow. chełmski, stan. 1. Fragmenty naczyń wczesnośredniowiecznych: 1-4 – wylewy garnków (1-3 wykop 4, wał III; 4 – wykop 1, wał I); 5 – talerz (wykop 4). Rys. E. Wójtowicz.

Fig. 12. Tarnów, Chełm district, site 1. Fragments of Early Medieval vessels: 1-4 – rims of pots (1-3 trench 4, rampart III; 4 – trench 1, rampart I); 5 – plate (trench 4). Drawn by E. Wójtowicz.

Ryc. 13. Tarnów, pow. chełmski, stan. 1. Ostroga żelazna z haczykami zagiętymi do wewnątrz (wykop 3). Rys. E. Hander.

Fig. 13. Tarnów, Chełm district, site 1. An iron spur with hooks bended inside (trench 3). Drawn by E. Hander.

Materiały zabytkowe

W trakcie badań pozyskano 547 sztuk zabytków, wśród których dominuje ceramika naczyniowa z okresu wczesnego średniowiecza. Wystąpiły ponadto ułamki naczyń pradziejowych, wczesnonowożytnych, odłupki krzemienne, kamienie, polepa i ostroga żelazna oraz kości zwierzęce (ryc. 16)⁹.

Ceramika naczyniowa

Wydzielono 3 grupy technologiczne w oparciu o kryteria: technikę wykonania, surowiec, rodzaj i grubość domieszki oraz cechy morfologiczne i stylistyczne takie jak typ naczyń i zdobienie.

Grupa 1. Pozyskano jedynie 8 fragmentów ceramiki stanowiących 2,2 % zbioru. Ze względu na niewielkie rozmiary i duże zerodowanie powierzchni trudno analizować je pod kątem technologicznym. W wy-

⁹ Chronologię ceramiki konsultowano z prof. dr. hab. Andrzejem Buko, mgr. Stanisławem Gołubem i mgr. Wojciechem Mazurkiem.

dzielonej grupie wystąpiło 5 ułamków zaliczonych do kultury łużyckiej, które były lepienie ręcznie z gliny żelazistej z domieszką piasku i tłuczni¹⁰. Trzy fragmenty zaliczono do pradziejowych, ale znaczne starcie powierzchni uniemożliwiło ich szczegółową ocenę.

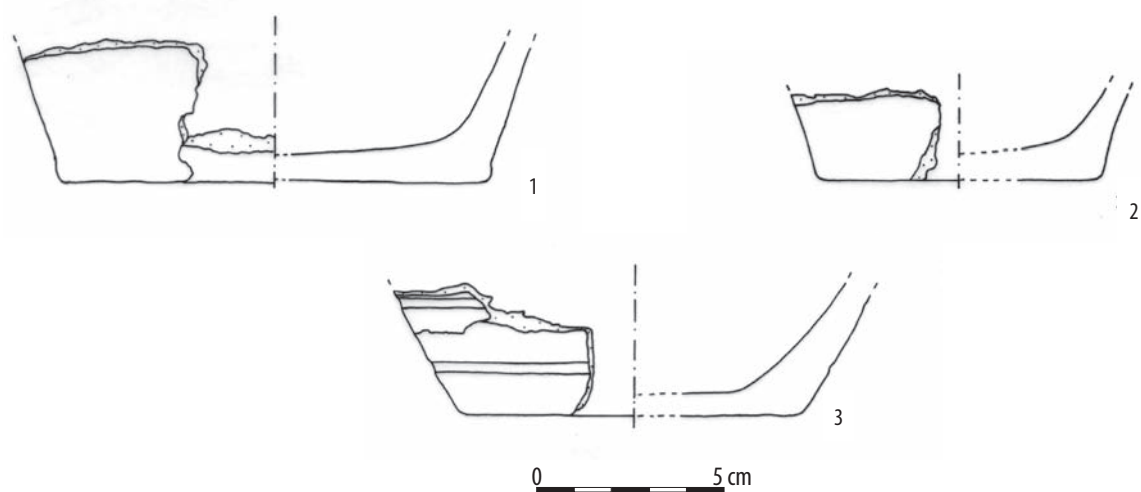
Grupa 2. Z badań pozyskano 288 fragmentów ceramiki (79,5 %; ryc. 4-6, 11, 12, 15). Wyroby garncarskie wykonywano z dwóch rodzajów surowca: gliny białej (3,8 %; ryc. 5: 2; 12: 5) i żelazistej (96,2 %), które zawierały naturalne domieszki nieplastyczne drobnego piasku oraz wprowadzone intencjonalnie w postaci drobno-, średnio- i gruboziarnistego tłuczni. Naczynia lepieno na wolnoobrotowym kole i w większości przekrawędnie obtaczano, na co wskazywały widoczne poziome, wyrównane ciągi. Poniżej obtaczania powierzchnia nosiła ślady wyrównywania pionowego lub poziomego przy użyciu tkaniny. Zarejestrowane

¹⁰ Ceramikę kultury łużyckiej pozyskano z warstwy osadniczej wykopu 2 i nasypu wału I (wykop 1). Ponieważ na tym etapie badań nie stwierdzono występowania obiektów archeologicznych, wydaje się, że materiały te są jedynie pozostałościami czasowego pobytu, bądź penetracji grup ludności kultury łużyckiej.

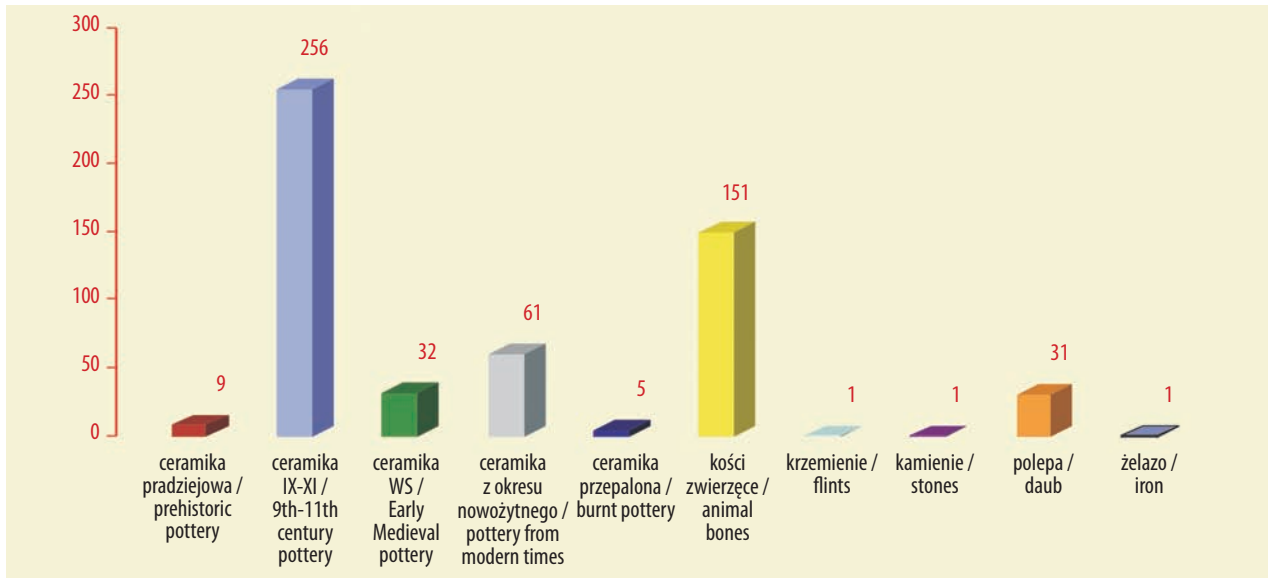
Ryc. 14. Tarnów, pow. chełmski, stan. 1. Bruk kamienny (wykop 5). Fot. T. Dzieńkowski.

Fig. 14. Tarnów, Chełm district, site 1. Stone pavement (trench 5). Photo T. Dzieńkowski.

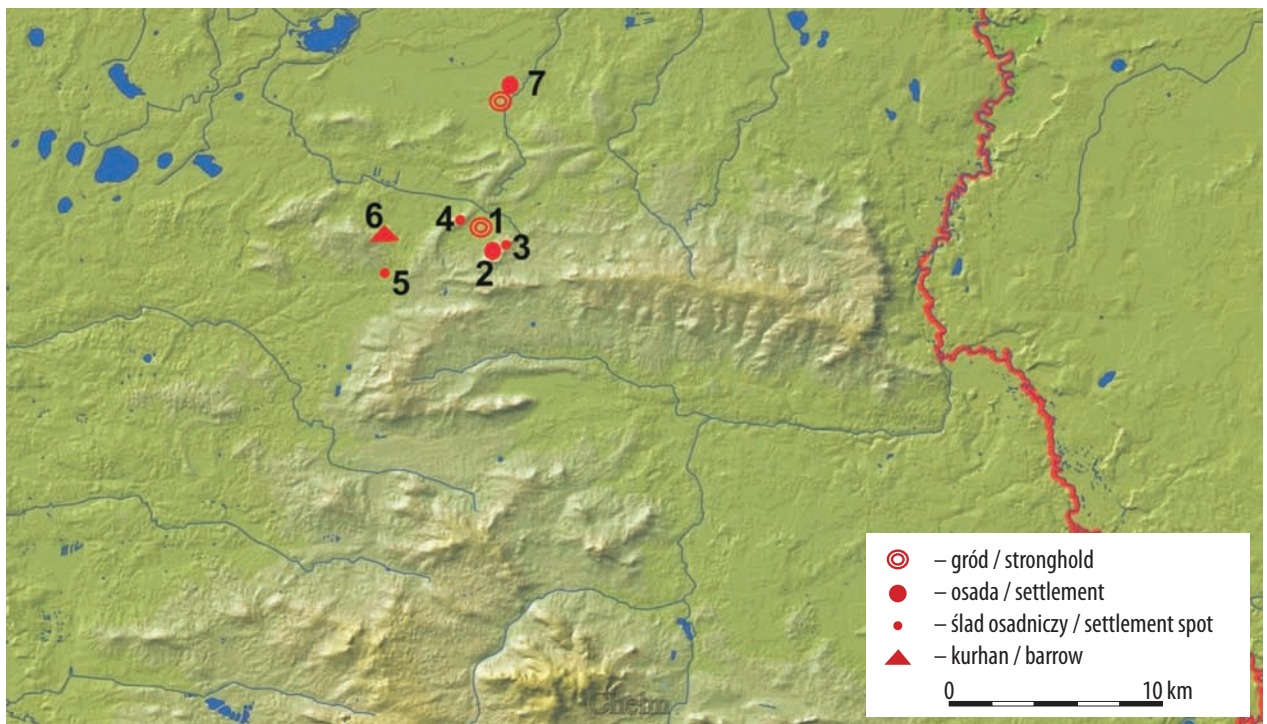
Ryc. 15. Tarnów, pow. chełmski, stan. 1. Dna garnków z IX w.: 1 – wykop 5, bruk; 2 – wykop 3, wał; 3 – wykop 2. Rys. E. Wójtowicz.

Fig. 15. Tarnów, Chełm district, site 1. Bottoms of pots from the 9th century: 1 – trench 5; pavement; 2 – trench 3, rampart; 3 – trench 2. Drawn by E. Wójtowicz.

Ryc. 16. Tarnów, pow. chełmski, stan. 1. Zestawienie liczbowe materiałów zabytkowych.

Fig. 16. Tarnów, Chełm district, site 1. List of artefacts.

1 – Tarnów, pow. chełmski, stan. 1 / Tarnów, Chełm distr., site 1
 2 – Tarnów, pow. chełmski, stan. 2 / Tarnów, Chełm distr., site 2
 3 – Kolonia Aleksandrówka, pow. chełmski, stan. 3 / Kolonia Aleksandrówka, Chełm distr., site 3
 4 – Tarnów, pow. chełmski, stan. 4 / Tarnów, Chełm distr., site 4
 5 – Wólka Tarnowska, pow. chełmski, stan. 4 / Wólka Tarnowska, Chełm distr., site 4
 6 – Wielkopole, pow. włodawski, stan. 5 (VIII-IX w.) / Wielkopole, Włodawa distr., site 5 (8th-9th cent.)
 7 – Kulczyn Kolonia, pow. włodawski, stan. 8 (zespół osadniczy – gród i osada VIII-XI w.) / Kulczyn Kolonia, Włodawa distr., site 8 (settlement complex – a stronghold and a settlement, 8th-11th cent.)

Ryc. 17. Wczesnośredniowieczny kontekst osadniczy grodziska w Tarnowie (na podkładzie mapy L. Gawrysiaka *Województwo lubelskie*. Lublin 2004. Opracował T. Dzieńkowski.

Fig. 17. An Early Medieval settlement context of the stronghold in Tarnów (on the basis of a map by L. Gawrysiak *Województwo lubelskie*. Lublin 2004. Edited by: T. Dzieńkowski.

ślady wgłębień po palcach oraz sposoby łączenia widoczne na przelomach sugerowały stosowanie techniki ugniatania w trakcie lepienia wyrobu. Pod względem formy były to garnki esowate z brzegiem wychylonym na zewnątrz i zakończonym prosto (pionowo lub ukośnie), łukowatą szyjką, brzuścem z największą wydętością na 2/3 wysokości naczynia oraz płaskim dnem (ryc. 15). Dominowały garnki o średnicy w przedziale 11-22 cm. Wśród analizowanej ceramiki 31,6 % było zdobionych. Ornamentykę umieszczano w górnej i środkowej partii naczynia, sporadycznie obejmując część przydenną. Dominowało zdobienie ornamentem rytym: żłobków poziomych (85,5 %), linii falistej (14,4 %) oraz kłutym i odciskanym (0,1 %). Na uwagę zasługuje fakt, iż wśród żłobków dookólnych jedną kategorię tworzyły ryty wykonywane narzędziami, a drugą ślady końcówek palców odcisnięte w wyniku powolnego obrotu naczynia. Wśród form poza standardowymi garnkami zarejestrowano dosyć rzadko występujący fragment talerza z białej gliny (ryc. 12: 5).

Grupa 3. Wydzielono 61 (16,8 %) fragmentów stalowoszarych naczyń toczonych z gliny żelazistej z drobno- i średnioziarnistą domieszką piasku. Głównie były to ułamki niecharakterystycznych brzuśców oraz kilkanaście fragmentów wylewów. Naczynia były zdobione w niewielkim stopniu żłobkami poziomymi. Pod względem form wyróżniono garnki i szerokootworowe misy.

Zabytki metalowe

Z badań pozyskano ostrogę żelazną z zaczepami haczykowatymi zagiętymi do wewnątrz (ryc. 13). Zabytek został odkryty w dwóch fragmentach. Jego zły stan zachowania (korozja) uniemożliwia wykonanie przed konserwacją dokładnego opisu (ostroga jedno czy dwuczęściowa) i określenia typu, analogii oraz precyzyjnego datowania. Ostrogi tego typu należały do oporządzenia jeździeckiego występującego we wczesnym średniowieczu (VI-X wiek) na terenie Europy Środkowej pomiędzy Łabą i Dnieprem a Dunajem (J. Żak, L. Maćkowiak-Kotkowska 1988, s. 98). Na obszarze Lubelszczyzny formy „haczykowate” niskokabłąkowe (VII-VIII w.)¹¹ wystąpiły w nasypie kurhanu w Husynnem, pow. hrubieszowski, w kurhanie

¹¹ W kwestii datowania ostróg ze strefy „nadbużańskiej” istnieją rozbieżności pomiędzy badaczami. Zabytki te datowane są na VII-VIII w., 2 ćw. VIII w., czy VIII-IX w. (por. P. N. Kotowicz 2006, s. 23).

z miejscowości Mokre i Lipsko w pow. zamojskim oraz na grodzisku w Chodliku, pow. opolski (J. Żak, L. Maćkowiak-Kotkowska 1988, s. 145-147, 319-320, 321, 325; P. N. Kotowicz 2006, s. 21-22; P. Strzyż 2006, s. 104-109)¹². W 1999 roku pozyskano trzy kolejne ostrogi z Gródka, pow. hrubieszowski, datowane również na VII-VIII wiek (W. Panasiewicz 2000). Ostrogę z Tarnowa ze względu na wysokość kabłąka i jego U-kształtne wygięcie można wstępnie zaliczyć do form młodszych (odmiana C?), których chronologia zamyka się pomiędzy VIII a połową X wieku (J. Żak, L. Maćkowiak-Kotkowska 1988, s. 40-52; J. Poleski 2004, s. 15-16; P. Strzyż 2006, s. 107-108).

Funkcja obiektu

Gród w literaturze archeologicznej funkcjonuje jako obiekt o charakterze obronnym, którego zasadniczym elementem były umocnienia ziemne i/lub drewniane czy kamienne skutecznie chroniące przestrzeń użytkową, tzw. majdan. Tak jednoznaczna definicja nie wyczerpuje jednak wszystkich rodzajów obiektów, które tylko w części spełniają przyjęte kryteria (por. W. Hensel 1987, s. 409 i n.; M. Dulicz 2000, s. 85; J. Poleski 2004, s. 91 i n.; M. Wojenka 2006, s. 287-295). Do takich niewątpliwie należy zaliczyć analizowane stanowisko z Tarnowa. Zgodnie z tym, co opisywał Pseudo-Maurycy w „Taktyce”, iż Słowianie: *Mieszka- ją w lasach, pośród rzek, bagien i moczarów* na lokalizację obiektu wybrano wyniesienie o powierzchni około 1 ha otoczone bagnami¹³ (ryc. 1-3; por. G. Labuda 2003, s. 76). Zagospodarowanie tej przestrzeni polegało na wykonaniu nasypów ziemnych dwóch typów: dookólnych i odcinkowych. Ich niezbyt duże rozmiary oraz brak konstrukcji drewnianych zdecydowanie obniżały rangę jako umocnień obronnych, wskazując raczej na funkcję nasypów ochronnych (zapór). Podobną rolę pełniły rowy otaczające wały uformowane w wyniku pozyskiwania ziemi. Były one również niewielkich parametrów o małej obronności. Istotnym elementem pomocnym w określaniu funkcji obiektu była również kwestia jego zabudowy i zasiedlenia. W wykopach usytuowanych na majdanie

¹² Ostroga z Chodlika wykonana jest z brązu, zaś pozostałe tu wymienione z żelaza. Z terenu Lubelszczyzny (Strzyżowa i Wołajowic, pow. hrubieszowski) pochodzą również dwie ostrogi z zaczepami haczykowatymi odgiętymi na zewnątrz, które występowały do X w. (P. N. Kotowicz 2006, s. 23-24).

¹³ Planowane są badania nad paleośrodowiskiem tego regionu, które pozwolą na wskazanie, jaki typ krajobrazu ówczesnie funkcjonował: bagienny czy może jeziorny.

stwierdzono pozostałości kulturowe w postaci materiałów zabytkowych, dwóch jam i kamiennego bruku. Te trzy struktury wskazują na niewielkie nagromadzenie osadnictwa na zbadanej powierzchni około 3 arów, które koncentrowało się w rejonie przywałowym pozostawiając puste centrum. Brak śladów trwałej zabudowy oraz występowanie w warstwie humusowej zabytków sugeruje okresowe, krótkotrwałe, ale być może wielokrotne użytkowanie założenia. Suma wymienionych powyżej argumentów akcentuje na obecnym etapie badań funkcję obiektu schronieniowego, na którą głównie składały się naturalne walory obronne miejsca (bagny) tylko w niewielkim stopniu wzmocnione intencjonalnie wzniesionymi nasypami i rowami¹⁴. Rozpatrując powyższą kwestię warto jednak zwrócić uwagę na kilka elementów, które wymagają doprecyzowania. Jest to funkcja i chronologia bruku kamiennego oraz znaczenie znaleziska ostrogi haczykowatej.

Chronologia obiektu

Badania archeologiczne umożliwiły rozpoznanie obiektu i wstępne określenie jego funkcji. Drugim niezwykle ważnym elementem jest ustalenie chronologii założenia. W oparciu o pozyskane materiały zabytkowe, głównie ceramikę, obecnie można przyjąć szeroki przedział użytkowania obiektu pomiędzy VIII a XI wiekiem¹⁵. Charakterystyczne cechy technologiczne ceramiki, takie jak obtaczanie przykrawędne i wyrównywanie, domieszka tłuczni oraz stylistyczno-morfologiczne: intensywne zdobienie i jednolitość form, łączą ją z fazą plemienną¹⁶. Najbliższe analogie pochodzą z osady w Kolonii Kulczynie, pow. włodawski, której badań jeszcze szczegółowo nie opracowano (W. Mazurek 2006, s. 110)¹⁷. Kolejnym punktem odniesienia jest grodzisko w Busównie, pow. chełmski, oddalone o około 8 km z najstarszą fazą datowaną na

X wiek (T. Dzieńkowski 2006, s. 126). Analizowana ceramika ma bardziej archaiczne cechy w stosunku do „busowiańskiej”, którą obtaczano do załomu brzuśca, w surowcu dominowała domieszka piasku, zaś część naczyń była bogato zdobiona. Jedynie na podstawie tych elementów można wstępnie odnieść datowanie obiektu z Tarnowa na VIII-X wiek, ale wsparcie tej chronologii oraz jej doprecyzowanie wymaga zastosowania pozaarcheologicznych metod¹⁸. Natomiast w kwestii tematyki pogranicza można zasygnalizować, iż wśród pozyskanej wczesnośredniowiecznej ceramiki wystąpiły ułamki naczyń wykonanych z białej gliny oraz o płaskich dnach (ryc. 15). Cechy te Andrzej Nowakowski (1972, s. 105-106) wyróżnił jako charakterystyczne dla terenów Rusi. W powyższym kontekście ciekawostką było odkrycie fragmentu talerza – formy również o wschodniej proveniencji, która generalnie występowała przez cały okres wczesnego średniowiecza, ale zdecydowanie częściej do X w. (D. Jaskanis 2003, s. 434, 437). Na szczególną uwagę zasługuje znalezisko ostrogi z zaczepami haczykowatymi zagiętymi do wnętrza, którą można wstępnie zaliczyć do form młodszych o chronologii pomiędzy VIII a połową X w. (J. Żak, L. Maćkowiak-Kotkowska 1988, s. 40-52). Wyniki badań oraz analizowane zabytki pozwalają zatem określić chronologię założenia na VIII/IX-X w. Nadal nierozwiązanym problemem pozostaje kwestia jednoczasowości bądź rozwarstwienia chronologicznego grodziska. Brak danych uniemożliwia uzyskanie odpowiedzi na pytanie czy obiekt miał charakter fazowy, czy raczej wszystkie wały usypano w tym samym czasie? Można jedynie postawić tezę, którą powinny zweryfikować kolejne badania. Otóż morfologia obiektu wskazuje, iż najpierw powstały dwa wały koncentryczne (położenie nasypów względem siebie i ich struktura). Natomiast nasypy odcinkowe mogły zostać wykonane w późniejszym etapie użytkowania obiektu, ale ich analogiczna budowa sugeruje bezpośredni związek z poprzednimi.

Grodzisko w Tarnowie funkcjonowało w określonej przestrzeni osadniczej (ryc. 17). Najbliższy kontekst tworzyły stanowiska rejestrowane na obrzeżu torfowiska w postaci wczesnośredniowiecznej osady (Tarnów, stan. 2)¹⁹ otoczonej wałem (?) oraz śladów

¹⁴ Kwestia funkcji schronieniowej przypisanej obiektowi nie jest tak jednoznaczna w wymowie źródłowej i wymaga dodatkowych ustaleń.

¹⁵ Przy ocenie chronologii ceramiki niestety nie ma dobrych odnośników, bowiem ta grupa zabytków nie została opracowana dla wschodniej Lubelszczyzny.

¹⁶ Zbliżone technologicznie materiały pochodzą z osad w Okopach Nowych i Uhrusku datowanych na VIII-X wiek (zbiory w Muzeum Chełmskim w Chełmie).

¹⁷ W. Mazurek, *Wyniki archeologicznych badań wykopaliskowych na wczesnośredniowiecznym zespole osadniczym w Kulczynie Kolonii, stan. 8, AZP 74-88/21 w 2005 roku*. Chełm (maszynopis przechowywany w archiwum Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków, Delegatura w Chełmie).

¹⁸ Ze względu na brak drewna do datowania dendrochronologicznego oraz koszt i małą precyzję metody ¹⁴C sięgnięto do datowania ceramiki metodą termoluminescencyjną. Badania zostały wykonane przez mgr. Jarosława Kusiaka (2007) z Laboratorium Termoluminescencji Instytutu Nauk o Ziemi UMCS w Lublinie.

¹⁹ Osada znana jest jedynie z penetracji powierzchniowej i nie była badana wykopaliskowo.

osadniczych (Tarnów, stan. 4; Wólka Tarnowska, stan. 4). Duże nagromadzenie stanowisk z tego okresu stwierdzono również na sąsiednim obszarze z główną koncentracją w rejonie Serniaw, pow. chełmski²⁰. Ze względu na zbliżone warunki topograficzne na uwagę zasługuje pobliski kompleks osadniczy (gród i osada) z okresu plemiennego, położony na „Krowim Bagnie” w miejscowości Kulczyn Kolonia (W. Mazurek 2006, s. 110) oraz cmentarzysko kurhanowe zlokalizowane w Wielkopolu, pow. włodawski (ryc. 17). Składa się ono z 11 kopców, z których przebadano

jeden i na podstawie ceramiki wydatowano na VIII-IX w. (H. Wróbel 1993, s. 77-78).

Tarnowski obiekt ze względu na specyfikę położenia i funkcję oraz kontekst osadniczy należy do stanowisk szczególnego typu i tym samym znakomicie wpisuje się w szeroko rozumianą problematykę badań nad wczesnym średniowieczem ziemi chełmskiej (por. A. Buko 2004, s. 309-313). Mając na uwadze powyższe przesłanki na stanowisku projektowany jest szerszy zakres prac o charakterze interdyscyplinarnym.

Literatura

- Buko Andrzej
2004 *Ziemia chełmska w początkach państwa polskiego: problematyka badawcza*. W: Przez pradzieje i wczesne średniowiecze. Księga jubileuszowa na siedemdziesiąte piąte urodziny docenta doktora Jana Gurby, red. J. Libera, A. Zakościelna. Lublin, s. 309-324.
- Cichomski Jerzy
1980 *Wczesnośredniowieczne osadnictwo obronne na terenie województwa chełmskiego. Katalog grodzisk*. Lublin (maszynopis przechowywany w archiwum Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków, Delegatura w Chełmie).
- Dulinicz Marek
2000 *Miejsca, które rodzą władzę (najstarsze grody słowiańskie na wschód od Wisły)*. W: Człowiek, sacrum, środowisko. Miejsca kultu we wczesnym średniowieczu, red. S. Moździoch. Wrocław, s. 85-98. Spotkania Bytomskie 4.
- Dzieńkowski Tomasz
2006 *Poleskie pogranicze kulturowe w XI-XIII wieku*. W: Badania archeologiczne na Polesiu, red. E. Banasiewicz-Szykuła. Lublin, s. 119-134. Skarby z Przeszości [8].
- Gurba Jan
1976 *Grodziska Lubelszczyzny*. Lublin.
- Harasimiuk Marian, Dobrowolski Radosław,
Rodzik Jerzy
2002 *Budowa geologiczna i rzeźba terenu Polskiego Parku Narodowego*. W: Poleski Park Narodowy. Monografia przyrodnicza, red. S. Radwan. Lublin, s. 29-42.
- Hensel Witold
1987 *Słowiańszczyzna wczesnośredniowieczna*. Warszawa.
- Jaskanis Danuta
2003 *Przyczynek do badań nad problematyką występowania wczesnośredniowiecznych talerzy na obszarze Polski*. W: Słowianie i ich sąsiedzi we wczesnym średniowieczu, red. M. Dulinicz. Lublin-Warszawa, s. 431-440.
- Kondracki Jerzy
2000 *Geografia regionalna Polski*. Warszawa.
- Kotowicz Piotr N.
2006 *Przemiany w uzbrojeniu plemiennym i wczesno-państwowym (VI – poł. XIII w.) w polskiej części dawnych księstw ruskich – wybrane przykłady*. W: Військова справа та озброєння у східній Європі за стародавніх часів та у середньовіччі. Друга Міжнародna naukowa konferencja „Збройні сили України: історія та сучасність”. Вісник. Держава та армія 571. Львів, s. 18-47.
- Kusiał Jarosław
2007 *Datowanie metody termoluminescencyjne ceramiki ze stan. 1 w Tarnowie, pow. chełmski*. Archeologia Polski Środkowowschodniej (w tym tomie).
- Labuda Gerard
2003 *Słowiańszczyzna starożytna i wczesnośredniowieczna. Antologia tekstów źródłowych*. Poznań.
- Mazurek Wojciech
2006 *Słowiańskie początki*. W: Badania archeologiczne na Polesiu, red. E. Banasiewicz-Szykuła. Lublin, s. 105-118. Skarby z Przeszości [8].
- Michalczyk Zdzisław, Wilgat Tadeusz
1998 *Stosunki wodne Lubelszczyzny*. Lublin.
- Nowakowski Andrzej
1972 *Górne Pobuże w wiekach VIII-IX. Zagadnienia kultury*. Łódź.
- Panasiewicz Waclaw
2000 *Trzy ostrogi z Gródka, pow. Hrubieszów*. Archeologia Polski Środkowowschodniej 5, s. 209-211.
- Poleski Jacek
2004 *Wczesnośredniowieczne grody w dorzeczu Dunajca*. Kraków.
- Skibiński Stanisław
1964 *Grodzisko wczesnośredniowieczne „Wały” w Tarnowie-Karczunku, pow. Chełm*. Wiadomości Archeologiczne 30: 3-4, s. 500-502.
- Strzyż Piotr
2006 *Uzbrojenie we wczesnośredniowiecznej Małopolsce*. Łódź.

²⁰ Badania S. Gołuba na obszarze AZP 75-89 z 1986 r. (maszynopis przechowywany w archiwum Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków, Delegatura w Chełmie).

- Wicik Bogumił, Piotrowski Wiesław
2002 *Gleby Poleskiego Parku Narodowego*. W: Poleski Park Narodowy. Monografia przyrodnicza, red. S. Radwan. Lublin, s. 43-54.
- Wojenka Michał
2006 *Wielkość i rozplanowanie umocnień wczesnośredniowiecznych grodzisk słowiańskich okresu plemiennego z ziem polskich*. W: *Wczesne średniowiecze w Karpatach polskich*, red. J. Gancarski. Krosno, s. 271-302.
- Wróbel Halina
1993 *Wielkopole, gm. Urszulin, woj. chełmskie, st. 5, AZP 75-88/42*. W: *Informator Archeologiczny. Badania rok 1989*, red. M. Konopka. Warszawa, s. 77-78.
- Żak Jan, Maćkowiak-Kotkowska Lidia
1988 *Studia nad uzbrojeniem środkowoeuropejskim VI-X wieku. Zachodniobałtyjskie i słowiańskie ostrogi o zaczepach zagiętych do wnętrza*. Poznań.

Archaeological excavations at an Early Medieval “refugial stronghold” at Bagno Staw in Tarnów, Chełm district, site I

/summary/

Site I in Tarnów is situated at the territory of Bagna Staw within the mesoregion of the Łęczna-Włodawa lake district (Fig. 1). In 2006, first archaeological excavations were carried out, which enabled an identification of the site with respect to its function and chronology. The stronghold was set up at a hill which covers about 1 hectare. The usable place, the so called maidan was enclosed by two surrounding ramparts and moats (Fig. 2). From the northern side, there were two additional mounds. The ramparts were earth constructions and were rather small

in size (Fig. 3-6). The feature was refugial in character and was used periodically, probably for a long time. The obtained artefacts in the form of vessel ceramics (Figs. 7-12) and an iron spur (Fig. 16) date the stronghold to the tribal period of the 8th/9th-10th centuries AD. The closest settlement context is provided by Early Medieval sites located on the bank of the lake (Fig. 13) as well as the settlement complex in Kolonia Kulczyn situated at Krowie Bagno and the barrow cemetery in Wielkopole – both places lie within Włodawa district.

Mgr Tomasz Dzieńkowski
Ul. Kolejowa 64c, m. 24
22-100 Chełm
dzienkowskitomek@poczta.onet.pl